

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії
від 22 грудня 2025 року

Здобувач ступеня доктора філософії Олександр МОНІЧ, 1978 року народження, громадянин України, освіта вища: закінчив у 2018 році Ужгородський національний університет за спеціальністю Середня освіта, аспірант 4 року денної форми навчання, виконав акредитовану освітньо-наукову програму 032 – Історія та археологія.

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом ДВНЗ «Ужгородський національний університет» від «29» жовтня 2025 року № 71/01-04 у складі:

Голови разової

спеціалізованої вченої ради – Василь МІЩАНИН, доктор історичних наук, професор, професор кафедри модерної історії України та зарубіжних країн факультету історії та міжнародних відносин ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Рецензента –

Оксана ФЕРКОВ, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри археології, етнології та культурології ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Офіційних опонентів –

Олександр ТРИГУБ, доктор історичних наук, професор, професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Чорноморського національного університету імені Петра Могили

Юрій СТЕЦИК, доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України та правознавства Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Володимир МОРОЗ, кандидат історичних наук, науковий співробітник Інституту історії Церкви Українського католицького університету

на засіданні «22» грудня 2025 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 – Гуманітарні науки Олександрю МОНИЧУ на підставі публічного захисту дисертації «Становлення та розбудова Марамороської православної єпархії (друга пол. XVII ст. – перша пол. XVIII ст.)» за спеціальністю 032 – Історія та археологія.

Дисертацію виконано у Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет» МОН м. Ужгород.

Науковий керівник Юрій ДАНИЛЕЦЬ кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри археології, етнології та культурології, факультету історії та міжнародних відносин ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису (наводиться аналіз дисертації щодо дотримання вимог пункту 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами). Зокрема, дисертація містить нові науково обґрунтовані результати досліджень, які проведені Олександром МОНИЧЕМ і виконують конкретне наукове завдання, що полягає у аналізі діяльності православної церкви в північно-східних комітатах Угорського королівства в 1650 – 1760 рр., розкритті стану міжконфесійних та державно-церковних відносин у регіоні на зламі XVII – XVIII ст., виявленні й дослідженні еклезійних та політичних обставин, а також хронологічних рамок заснування Марамороської православної єпархії, з'ясуванні передумов, причин та етапів перенесення центру управління православною церквою в комітат Мараморош, формуванні періодизації цього процесу, а також дослідженні аспектів церковно-адміністративної системи управління єпархії, висвітленні структурного устрою і розвитку парафій та розкритті етапів розбудови монастирської мережі єпархії. Крім того в роботі охарактеризовано державно-релігійні взаємовідносини в Мараморощині, досліджено їх роль та форми впливу на діяльність православного єпископату, проаналізовано тему юрисдикційної діяльності в комітаті мукачівських та фогараських греко-католицьких єпископів, здійснено аналіз діяльності марамороських православних єпископів, адміністраторів та номінатів і описано постліквідаційну діяльність Православної церкви в комітаті.

Здобувач має 39 наукових публікацій за темою дисертації, з них 11 у вітчизняних фахових наукових виданнях України (одне з яких індексується на платформі «Scopus»); що повністю відповідає вимогам пунктів 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, а також результати дослідження додатково відображено у 6 матеріалах, що розміщені у виданні, яке індексується в наукометричній базі «Index Copernicus», 4 міжнародних виданнях, 7

вітчизняних наукових виданнях, 3 індивідуальних монографіях, 2 предметно-тематичних каталогах, у 6 статтях в збірниках наукових праць, матеріалах міжнародних та українських наукових конференцій:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Монич О. Миколаївський монастир у селі Alsó Karaszló (Заріччя) (за документами Державного архіву Закарпатської області). Архіви України. 2019;2:167-186.
2. Монич О. Діяльність православної єпархії в комітаті Мараморош у першій половині XVIII століття. Архіви України. 2020;4:107-127.
3. Монич О. «QUASI»-єпископи та адміністратори Марамороської православної єпархії (1706–1739 рр.). Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Історія. 2021;1:10-17.
4. Монич О. Петро-Павлівський монастир в селі Irhóc (Вільхівці) у XVIII ст. Емінак. 2021;2:67-75.
5. Данилець Ю., Монич О., Керецман Н. Історичний розвиток Благовіщенського монастиря в селі Bedőháza (Бедевля) у світлі нових архівних документів. Старожитності Лукомор'я. 2021;5:7-15.
6. Монич О. Становлення і розбудова Петро-Павлівського чоловічого монастиря в селі Біксад на Закарпатті у XVIII ст. (за документами Державного архіву Закарпатської області). Архіви України. 2021;4:118-137.
7. Монич О. Церковно-адміністративна діяльність Мукачівського «quasi»-єпископа Івана Йосипа Годермарського у світлі документів ДАЗО. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки. 2021;33:5-14.
8. Монич О. Адміністративний устрій Марамороської єпархії на зламі XVIII століття. Літопис Волині. 2022;26:132-138.
9. Монич О., Міськов І. Єпископські та монастирські сфрагіси 1690–1735 рр., як джерело до вивчення історії Марамороської православної єпархії та Марамороського унійного вікаріату. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Історія. 2022;1:167-190.
10. Монич О. Становлення і розвиток Імстичівського монастиря в XVIII ст. у світлі нових документів ДАЗО. Літопис Волині. 2022;27:74-84.
11. Монич О. Археографічний огляд репрезентованих і публікація нових джерел з історії Буковецького монастиря 1738–1810 рр. (за фондovими зібраннями Державного архіву Закарпатської області). Сіверянський літопис. 2024;1:104-121.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Монич О. Участь єпископату Марамороської єпархії в розбудові монастирів Румунії у 1690–1740 рр. Актуальні питання науки, освіти і суспільства в Україні та світі : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф; 2022 Берез 30; Полтава. Полтава: ЦФЕНД; 2022. с. 70-73.

2. Мони́ч О., Данилець Ю. Розвиток Архангело-Михайлівського монастиря у селі Giulești (Джулин) в 1692–1809 рр. Наука, Освіта, Суспільство очима молодих : зб. матеріалів XV Всеукр. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти та молодих учених. 2022 Трав 17; Рівне. Рівне: Рівненський державний гуманітарний університет; 2022. с. 161-162.

3. Мони́ч О. Історичний розвиток монастиря в селі Bârsana (Барсана) у XVIII ст. (за документами ДАЗО). Гуманітарний корпус : зб. наук. ст. з актуальних проблем філософії, культурології, історії, психології та педагогіки. «Актуальні наукові проблеми та інноваційні рішення в контексті XXI століття» : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Наукові пошуки: актуальні дослідження, теорія та практика. 2022; Київ: ТОВ «НВП Інтерсервіс»; 2022; 46. с. 56-59.

4. Мони́ч О. Становлення і розбудова чоловічого монастиря в селі Moiseiu (Мойсей) у XVIII – XIX ст. VI Таврійські історичні наукові читання : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 2022 Жовт 14-15; Київ. Львів; Торунь: Liha-Pres; 2022. с. 21-24.

5. Мони́ч О. Монастирські школи Мукачівської та Марамороської єпархій (XVIII – XIX ст.) як освітня парадигма духовного виховання. Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в XXI столітті : міжнар. періодичний зб. наук. пр. 2022; Харків: ВННОТ; 2022. с. 829-832.

6. Мони́ч О. Прозелітична діяльність Мукачівського греко-католицького єпископа Симеона Стефана Ольшавського у комітаті Мараморош в 1733–1735 рр. Каразінські читання (історичні науки) : тези доп. 76-ї Міжнар. наук. конф. 2023 Кві 21; Харків. Харків: Харківський Національний Університет імені В. Н. Каразіна; 2023. с. 74-76.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

1. Мони́ч О. Полеміст ієрей Михайло Андрелла (Оросвиговський) (1637/39–1710). Науковий вісник Ужгородської української богословської академії імені святих Кирила та Мефодія. 2006;3:50-62.

2. Мони́ч О., дякон. Мараморошська святиня: нариси з історії Грушівського монастиря. Ужгород: Патент. 2008. с. 248.

3. Мони́ч О. Свято-Успенський дерев'яний храм Углянського жіночого монастиря (XX ст.). Діяльність мараморошського православного єпископа Досифея (Федоровича) (1717–1733). Науковий вісник Ужгородської української богословської академії імені святих Кирила та Мефодія. 2008;4-5:11-16.

4. Мони́ч О. Заневський монастир в Полонинах: нариси з історії Угольського та Углянського монастирів. Ужгород: Патент. 2009. с. 328.

5. Мони́ч О. Пастирська діяльність останнього православного єпископа Досифея (Федоровича) Угольського (1648–1733) (до 280-річчя з дня смерті). Наукові записки Ужгородського університету. Серія : Історично-релігійні студії. 2013;2:127-142.

6. Мони́ч О. До історії Кричівського монастиря (за матеріалами Державного архіву Закарпатської області). Труды Київської Духовної Академії. 2013;18:289-305.
7. Мони́ч О. Регламентация монашого життя на Закарпатті на прикладі «Уставу Мукачівського монастиря» в авторстві архімандрита Васи́лія (Проні́на). Наукові Записки БІНДЦ. 2013;2:86-93.
8. Мони́ч О. До питання про богослужбовий зв'язок Закарпаття з Афоном (на прикладі Тіпикону Угольського монастиря XVII? ст.). Афонська спадщина. 2016;3-4:147-158.
9. Мони́ч О. Нескорена правда: нариси з історії Кричівського монастиря. Ужгород: Патент. 2018. с. 160.
10. Мони́ч О. Краснобрідський Свято-Духівський чоловічий монастир в 1 пол. XVIII-го на початку XX століття (за матеріалами ДАЗО). Prawosławny Biblijny Almanach. 2018;I:148-167.
11. Мони́ч О. До історії бібліотеки Мукачівського монастиря. Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства : зб. наук. праць. 2018;23:217-227.
12. Мони́ч О. «Волошкiй раздоръ»: окремі аспекти історії локаційного опору унії в 2 пол. XVIII століття. Наукові Записки БІНДЦ. 2019;6:356-382.
13. Мони́ч О. «Імстичівський екзил» в часи правління останніх православних архієреїв Мукачівської єпархії: Іоаникія (Зейкана) та Мефодія (Раковецького). Наукові Записки БІНДЦ. 2019;6:383-409.
14. Мони́ч О. Окремі аспекти юрисдикційного підпорядкування Мукачівської єпархії (кінець XIV – 1 пол. XVIII ст.). Pravoslávny Teologický Zborník. 2019;XLV(30):88-152.
15. Мони́ч О. Аспекти юрисдикційних інкорпорацій в Мараморощині у XVII – першій половині XVIII ст. Наукові Записки БІНДЦ. 2021;8:10-35.
16. Давні монастирі Мукачівської єпархії (1360–1800). Зведений предметно-тематичний каталог документів Державного архіву Закарпатської області. Фонд № 64, описи 1, 4, 5; Фонд № 151, описи № 1, 5, 6, 22, 25. 25. Ужгород: РІК-У. 2021. Т. I. с. 392.
17. Мони́ч О. Установление юрисдикции Мукачевской греко-католической епархии в комитате Мараморош в 1690–1733 гг. Pravoslávny Teologický Zborník. 2022;XLVIII(33):242-292.
18. Мони́ч О. Становлення і розбудова православної парафії «грецьких торговців» в м. Ужгороді у 1760–1900 рр. за документами ДАЗО (фонд № 64). Наукові Записки БІНДЦ. 2022;9:89-109.
19. Мони́ч О. Окремі аспекти канонічно-правового та адміністративно-богослужбового устрою парафій Мукачівської і Марамороської єпархій у комітатах Угоча, Унг і Мараморош в 1747–1753 рр. (за протоколами візитацій Мукачівського греко-католицького єпископа Михайла Мануїла (Ольшавського)). Церковно-історичний збірник Волинської духовної семінарії. 2022;3:32-47.

20. Давні монастирі Мукачівської єпархії (1800–1900). Зведений предметно-тематичний каталог документів Державного архіву Закарпатської області. Фонд № 64, описи №№ 2, 3, 4, 5; Фонд № 151, описи №№ 6, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 24, 25. Ужгород: РІК-У. 2022. Т. II. с. 360.

21. Монич О. Історичний розвиток монастиря в селі Біла Церква (Biserica Alba) у XVIII ст. (за фондovими зібраннями Державного архіву Закарпатської області). Церковно-історичний збірник Волинської духовної семінарії. 2023;4:22-32.

22. Монич О. «Каталогъ или Реєстръ честныхъ отецъ и братіи Ч.С.В.В.», як просопографічне джерело до вивчення чернецтва в Марамороському комітаті в 1756–1796 рр. (за документами Державного архіву Закарпатської області). Наукові Записки БІНДЦ. 2023;10:115-139.

У дискусії взяли участь голова, рецензент, офіційні опоненти та висловили зауваження:

Василь МІЩАНИН, доктор історичних наук, професор, професор кафедри модерної історії України та зарубіжних країн факультету історії та міжнародних відносин ДВНЗ «УжНУ» відмітив актуальність, наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи. Оцінюючи в цілому позитивно контекст і оформлення дисертаційної роботи Монича О.І. слід зауважити й недоліки, що не мають принципового значення. Дисертація не позбавлена граматично-стилістичних помилок, не досить вдалих висловів. Слід звернути увагу на переважаність окремих подій і фактів допоміжними інформативними покликаннями, хоча це безумовно пов'язане з великою кількістю використаних, архівних джерел. Вказані побажання та зауваження не зменшують теоретичного значення та науково-практичної цінності дисертаційної роботи і не перешкоджають загальному позитивному враженню від дисертаційної роботи.

Олександр ТРИГУБ, доктор історичних наук, професор, професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Чорноморського національного університету імені Петра Могили навів зауваження, що стосуються невдалих формулювань та тверджень, головним чином в розділі присвяченому історіографії. Привертає увагу недостатньо висвітлений огляд літератури, принципи її аналізу, порівняння існуючих досліджень, а також використання в роботі помилкових формулювань стосовно юрисдикційного статусу і положення Марамороської православної єпархії.

Відаючи належне глибокій і всеосяжній розробці автором дисертації архівних фондів Державного архіву Закарпатської області, все ж необхідно було провести певну емпіричну роботу з пошуку джерел у румунських та угорських архівосховищах і книгозбірнях. Натомість, цей аспект є майбутньою перспективою, оскільки автор свідомий цього недоліку, про що він зазначив у висновках до першого розділу.

Слід зазначити, що означені зауваження не знижують теоретичної та практичної значущості проведеного дослідження і не впливають на його загальну позитивну оцінку.

Юрій СТЕЦИК, доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України та правознавства Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка зазначив наступні пропозиції та зауваження до дисертаційної роботи, які, за його словами, мають, в основному, рекомендаційний і дискусійний характер, впливають із складності й багатогранності досліджуваної теми та окреслюють перспективні напрями подальших наукових розробок досліджуваної проблематики і саме тому вони не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження, його наукової та практичної цінності:

На думку опонента із тексту дисертації не зрозуміло, що змінилося у віросповідальній традиції вірян внаслідок зміни православної на унійну юрисдикцію Мукачівської єпархії. В ключі необхідності опису еклезіяльних термінів і понять та їх формулювань пропонується замінити поняття міжконфесійне протистояння на конкуренційне змагання за вірян між мукачівським унійним владикою та марамороським православним єпископом.

В зрізі покращення аналізу історіографії дослідження вважаємо за необхідне не застосовувати поділ дослідників на світських та церковних, а доречніше проводити класифікацію досліджень, наприклад за науковими історіографічними школами. В цьому ж ключі необхідно зауважити, що при використанні в дисертації дотичної методології, наприклад теологічного методу варто докладніше обумовити авторський підхід до його використання.

Водночас необхідно акцентувати увагу на певних неприципових недоліках роботи. Зокрема, в тексті наявні окремі граматичні та стилістичні неточності, а також формулювання, що потребують більш конкретного викладу, роботі притаманний надмірний виклад фактологічного матеріалу і описовість подій без докладного аналізу і виокремлення певних особливостей, тенденцій і процесів історичного розвитку.

Загалом, наявні зауваження не зменшують теоретичного значення та науково-практичної цінності дисертаційної роботи і не перешкоджають загальному позитивному враженню від дисертаційної роботи.

Володимир МОРОЗ, кандидат історичних наук, науковий співробітник Інституту історії Церкви Українського католицького університету висловив застереження, які за його словами не применшують старань автора, які варто належно оцінити. Зокрема, в тексті є пропущені слова, неправильні титуляції духовенства та єпископату, не вистачає пояснень термінології, наведені хибні дані щодо діяльності керуючих владик Марамороської православної єпархії, бракує уніфікації термінології, в історіографії присутнє використання реліктів

комуністичної доби. Спостерігається надмірна інформаційна насиченість довідкового матеріалу без його роз'яснення, що певною мірою ускладнює його інтерпретацію. Зустрічаються помилки в розумінні термінології, наприклад слова «прозелітизм», яке в роботі не подано, або ж однобоко інтерпретовано, хоч це потрібно було зробити для ясності авторського дискурсу. Теж зауваження стосується термінів «переуступлення», «біобрядовість», «юрисдикція» тощо. Проте вказані зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку роботи і не зменшують її наукову та практичну цінність.

Оксана ФЕРКОВ, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри археології, етнології та культурології ДВНЗ «Ужгородський національний університет» висловила зауваження щодо огляду історіографії, в які доцільно було б більш систематично та критично аналізувати праці істориків, акцентуючи увагу на їхніх методологічних обмеженнях, недоліках і потенційних упущеннях. Окреме побажання стосується скорочення описових частин, це на думку рецензента сприяло б підвищенню лаконічності та чіткості викладу матеріалу. Однак, ці зауваження не носять принципового характеру і не впливають на наукову цінність виконаної роботи. Вони носять суто рекомендаційний характер.

Результати відкритого голосування:

«За» 5 членів ради,

«Проти» 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Олександрові МОНИЧУ ступінь доктора філософії з галузі знань 03 – Гуманітарні науки за спеціальністю 032 – Історія та археологія.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої вченої
ради

Василь МІЦАНИН